

conduct interviews, ask questions that are important for an objective assessment, the ability to listen and make appropriate conclusions; ability to communicate in different conditions and with different interlocutors; ability to work in a group as part of a team; the possibility of training and effective project implementation and management; impartiality and independence.

Key words: professional education, teacher education, the education system, Slovenia

УДК 378.14; 371.21.

Турок Оксана Степанівна,
аспірант спеціальності «Науки про освіту»,
Мукачівський державний університет

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ І ТЕХНОЛОГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИМІРУ

В статті розглядаються проблеми екологічного виховання в контексті сталого розвитку. Проаналізовано положення триєдиної концепції сталого розвитку, Визначено освітні завдання екологічного виховання сучасної української і європейської школи в контексті сталого розвитку: засвоєння наукових знань про взаємозв'язок природи, суспільства і людської діяльності; формування розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі тощо.

Ключові слова: екологічне виховання, концепція сталого розвитку, європейські освітні заклади.

Постановка проблеми. На початку XXI століття головним стратегічним завданням всієї світової спільноти є забезпечення стабільного та ефективного існування сучасної цивілізації на засадах соціальної справедливості для нинішніх і майбутніх поколінь. Вирішення цього питання стало можливим із впровадженням у зміст соціальної та освітньої політики концепції сталого розвитку, яка вперше була проголошена у 1992 р. на Конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро. Перехід до сталого розвитку у всіх сферах людської діяльності є однією із першочергових та актуальних тенденцій в сучасному світі, якою опікуються світові лідери, якій присвячені сотні урядових і міжурядових програм. Основним завданням даної концепції є поєднання необхідності забезпечення економічного зростання, соціального розвитку людства із збереженням та охороною довкілля. Ключові положення триєдиної концепції наголошують, що економічне зростання повинно відбуватись в контексті збереження довкілля, дотримання екологічних обмежень і стандартів, супроводжуватись соціальними перетвореннями та сприяти підвищенню рівня соціально-культурної сфери.

На сьогодні концепція сталого розвитку є провідною стратегією подальшого існування постіндустріального суспільства. Вирішальне значення для становлення стабільного розвитку має освіта, яка є рушійною силою для реалізації необхідних суспільних змін. Розумної альтернативи сталому розвитку немає і все світове співтовариство робить певні кроки для переходу на нову стратегію свого розвитку у XXI столітті. Україна в цьому процесі дещо відстає від інших країн. Прискорити цей процес може формування та функціонування нової системи освіти – освіти для сталого розвитку.

Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин суспільства й природи повинна стати одним з головних важелів у вирішенні завдань сталого розвитку, надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми екології, формування екологічної культури осмислювалися у публікаціях В. Андрущенка, Г. Бачинського, В. Вернадського, Л. Губерського, М. Кисельова, Б. Коммонера, Л. Лук'янової, Ю. Одума, А. Печчеї та інших відомих вітчизняних та іноземних учених. Екологічне виховання в контексті сталого розвитку є предметом наукових досліджень і зарубіжних науковців. Так, Х. Дейлі та А. Гранберг розглядають сталий розвиток як розвиток без росту, як стійкий збалансований соціально-економічний розвиток, який не руйнує навколишнє природне середовище та забезпечує безперервний прогрес суспільства [2, с.87].

Мета статті - обґрунтувати застосування форм і реалізації освітніх завдань екологічного виховання в контексті сталого розвитку.

Результати дослідження. Значимо, що вперше концепція сталого розвитку була сформульована у доповіді Міжнародної комісії ООН з питань розвитку і довкілля «Наше спільне майбутнє» (доповідь Брундтланд Г. Х.), докладніше розкрито на конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро у 1992 р., на якій було схвалено стратегію дій «Порядок денний на XXI століття» [10]. В доповіді Г. Брундтланд постало питання про необхідність пошуку нової моделі розвитку цивілізації, сформульовано ідею сталого розвитку як основи взаємодії природи і суспільства на засадах економічно-, соціально- та еколого-збалансованого розвитку, що передбачає можливість задоволення людських потреб не лише сьогодні, але й в майбутньому. Йоханесбурзька декларація з сталого розвитку розширила завдання міжнародної спільноти з проблем збереження довкілля [5].

Аналіз наукових і документальних джерел [3, с. 308 – 309; 5; 6; 8; 10] засвідчує, що концепція сталого розвитку включає три основні складові: економічну, соціальну та екологічну.

Економічна - базується на теорії максимізації сукупного доходу, який виробляється за умови збереження сукупного капіталу, що виробляє цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених природних ресурсів, використання екологічних, природо-, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, а також відповідних форм капіталу (природного й штучного).

Соціально орієнтована складова спрямована на людину, на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі на зменшення руйнівних конфліктів між людьми. Невід'ємною складовою є справедливий розподіл матеріальних і духовних благ, а також збереження історико-культурного надбання.

Екологічна складова спрямовується на збереження цілісності природних систем. Основна увага в концепції приділяється збереженню здатності до самовідтворення та динамічної адаптації таких систем до змін. Деградація природних ресурсів, забруднення довкілля, втрата біологічного різноманіття та інші негативні явища зменшують здатність екосистем до самовідновлення. Узгодження вище зазначених напрямків, переведення їх у площину конкретних задач – завдання величезної складності, оскільки всі три елементи мають бути збалансовані та чітко відпрацьовані. Економічний та соціальний елементи, взаємодіючи один з одним, породжують нові задачі, такі як досягнення справедливості всередині одного покоління (розподіл доходів), а також надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення [6].

Виходячи із вище зазначеного, можна окремо виділити вихідні положення триєдиної концепції сталого розвитку, які ґрунтуються на:

- забезпеченні природно-екологічної стійкості навколишнього середовища;
- організації економічного середовища;
- забезпеченні сталого соціального розвитку (на основі принципів справедливості і солідарності);
- екологізації суспільної свідомості (на основі використання системи освіти та засобів масової інформації);
- забезпеченні тісного міжнародного співробітництва та кооперації для досягнення цілей сталого розвитку.

Головними освітніми завданнями екологічного виховання сучасної української і європейської школи в контексті сталого розвитку можна вважати:

- засвоєння наукових знань про взаємозв'язок природи, суспільства і людської діяльності;
- формування розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема;
- оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі;
- розвиток потреби спілкування з природою;
- активізація діяльності щодо охорони й поліпшення навколишнього середовища [6].

Підвищення екологічної свідомості молоді дедалі частіше відходить від традиційних методів заучування правил, визначень, термінів і законів екології. Педагоги широко використовують відносно нові методи роботи (елементи вистави, ігри, танцювальні флешмоби) для проведення екологічних акцій та заходів з школярами серед населення. Хоча активною формою організації екологічного виховання учнів загальноосвітньої школи є екскурсії, походи, експедиції, вони є не тільки заходами відпочинку, а мають глибоку й серйозну навчально-виховну природоохоронну спрямованість, містять в собі також ряд завдань з екології, що сприяють розвитку творчих здібностей дітей.

На початку XXI століття в країнах Європейського Союзу одним з найпоширенішим методом реалізації освітніх завдань стратегії сталого розвитку є тренінги. Тренінг це training (англ.) – «тренування, вироблення навичок» або «totrain», що означає «навчати, тренувати, дресирувати». Тренінг - це одночасно: цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення досвіду [11].

Тренінг – це особлива форма навчання, під час якої людина максимально оволодіває новими знаннями, отримує нові навички, переглядає власні цінності та пріоритети, коригує, удосконалює та розвиває певні якості та властивості своєї особистості, обирає для себе такі форми та методи поведінки, які відповідають саме їй ситуації та індивідуальності. Серед інших форм навчання саме тренінг дає можливість на 90% засвоїти отриману інформацію. В сучасному суспільстві метод тренінгів використовується в багатьох сферах, наприклад, особистісно орієнтовані тренінги, психологічні, бізнес-тренінги, інформаційні тренінги, професійні та багато інших. Окремою групою можна виділити екологічні (або екопросвітницькі) тренінги. Досвід співпраці з словацькими спеціалістами підтверджує думку, що найбільш вдалим та результативним тренінгом є такий, коли створюється мікросвіт («проблеми в мініатюрі»), і вирішення проблеми відбувається майже в реальному часі [4, с. 16; 7; 11].

Словацькі педагоги пропонують використовувати принцип «руки-голова-серце», щоб отримана інформація та досвід залишилися не лише у свідомій пам'яті учасників, але залишилися у підсвідомих відчуттях людини. Отже, «руки» – те, що ти можеш зробити (виготовити), «голова» - отримані знання та досвід, «серце» - відчуття, які супроводжують під час тренінгу (тактильні, смакові, нюхові та інших сенсорних

систем). Учні з радістю приходять на заняття з елементами тренінгу, вчать самі використовувати отримані знання та активно діляться набутим досвідом з іншими (як однолітками, так і молодшими чи старшими). Деякі Програми тренінгів акредитована Міністерством освіти, науки, досліджень і спорту Словаччини, тому учасники після підсумкового тесту отримують відповідні сертифікати, наприклад «Лісових гідів» [7].

Тренінговий курс у Словаччині розрахований не тільки на ігрові форми роботи з дітьми, а також на вміння працювати з різними категоріями населення (як за віком, так і за інтересами). Акцентована особлива увага на вмінні надавати первинну (домедичну) допомогу постраждалому далеко від населених пунктів (наприклад, на екстежі), цікаво скласти маршрут та розповідь до нього, писати прес-релізи до ЗМІ, ознайомленні з екологічною етикою. Такі базові знання необхідні для розвитку екологічних освітніх програм в Карпатському Єврорегіоні на засадах сталого розвитку. Використання досвіду тренерів Словаччини на практиці дає можливість оцінити практичність даного способу навчання та високий вплив на формування екологічної свідомості школярів різних вікових груп.

Тренінгові курси спрямовані на підвищення само розуміння та розуміння інших; чуттєве розуміння групових процесів, пізнання локальної структури; розвиток ряду поведінкових навичок. [4, с. 48].

Л. Петровська виділяє два рівні цілей тренінгів:

- безпосередні цілі (загострення чутливості до групового процесу, поведінки інших, пов'язане з сприйняттям більшої кількості комунікативних стимулів);
- метацілі або цілі більш високого рівня узагальнення (розвиток психологічної спостережливості, усвідомлення й інтерпретація обмежень, пов'язаних з певними стереотипами, уявлення власної впливовості на іншого тощо) [9, с. 113].

До основних характеристик ефективності тренінгів в освіті відносять [1; 3; 11]:

1. Рівень створення комплексу оптимальних умов для розвитку особистості учня.
2. Рівень створення умов для розумової діяльності дитини.
3. Рівень створення в навчально-виховному процесі цілісної системи знань, умінь, навичок.
4. Максимальне пристосування освіти до потреб людини.
5. Рівень набуття учнями життєвих умінь, що ініціюють особистісне зростання та індивідуальний розвиток, міжособистісне спілкування, взаємодію та самовизначення.
6. Отримання конкретного продукту в результаті самостійної предметної діяльності учня згідно із загальними вимогами навчання.
7. Чітка націленість на реальний продукт, створений учнем під час опанування предмета.
8. Рівень формування у учнів необхідних, дієвих, міцних, постійно актуальних знань та вмінь.
9. Організація мотивованого, самостійного практично орієнтованого навчання.
10. Орієнтація на практичне досягнення успіхів у самоосвітній діяльності.
11. Спрямованість навчання на завершальний, цілісний результат і практичну самореалізацію кожного учня.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Провідною метою екологічного виховання різних навчальних закладів є формування та розвиток творчої та соціальної активності особистості, формування її системи гуманістичних і моральних цінностей. Саме тому удосконалення сучасної загальної освіти передбачає орієнтацію навчальних закладів на інтелектуально-творчий розвиток особистості, побудову змісту екологічної освіти й екологічного виховання на інноваційних підходах, що забезпечує результативність освітньо-виховного

процесу, адже суспільний розвиток, поступ держави на шляху інтеграції у європейський і світовий інформаційний простір дедалі більше потребує врахування основних ідей концепції сталого розвитку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у глибокому вивченні зарубіжного досвіду формування екологічної свідомості та екологічної культури в загальноосвітніх школах.

Список використаних джерел

1. Бевз В. Основні положення щодо проведення тренінгів / Бевз В., Главник О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/598/>
2. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для вузов / А. Г. Гранберг; Гос. ун-т «Высшая школа экономики». – 4-е изд. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. – 495с
3. Екологічна енциклопедія [редкол.: Толстоухов А.В.]. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2008. Т. 3. – С. 308 – 309.
4. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. / Ю.Н. Емельянов ЛГУ, 1985. – 167 с.
5. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml
6. Концепція екологічної освіти України [Електронний ресурс]// <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148b3b2021c2c>
7. Лісові гідри відтепер є і в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forza.org.ua/uk/forests-society/lisovigi-gidi-vidteper-ie-i-v-ukraini> Заголовок з екрану: 14.03. 2017 р.
8. Лук'янова Л. Б. Екологічна складова Державного стандарту професійно-технічної освіти / Л. Б. Лук'янова // Педагогіка та психологія професійної освіти: результати досліджень та перспективи : зб. наук. пр. / [за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало]. – К., 2003. – С. 420.
9. Петровская Л. А. Общение – компетентность – тренинг / Л.А. Петровская – М.: Смысл, 2007. – 388 с.
10. Програма дій "Порядок денний на XXI століття" ("AGENDA 21") / Літ.ред.К.Овчаренко. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
11. Тренінги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sspu.sumy.ua/index.php?/> Заголовок з екрану: 14.03 2017р.

В статье рассматриваются проблемы экологического воспитания в контексте устойчивого развития Проанализированы положения триединой концепции устойчивого развития, Определены образовательные задачи экологического воспитания современной и украинской, и европейской школы в контексте устойчивого развития: усвоение научных знаний о взаимосвязи природы, общества и человеческой деятельности; формирование понимания многогранной ценности природы для общества в целом и каждого человека в частности; овладение нормами поведения в природной среде.

Ключевые слова: экологическое воспитание, концепция устойчивого развития, европейские образовательные учреждения.

The article reviews the problems of environmental education in the context of sustainable development. The aim of this article is an analysis of the application forms and implementation of educational objectives of environmental education in the context of sustainable development. The principals, which cover three main aims of sustainable development are analysed. These principals are based on: providing natural and environmental sustainability of the environment; organizing economical environment; providing sustainable social development; greening social consciousness; ensuring close international collaboration and cooperation to achieve the goals of sustainable development. We defined educational objectives of environmental education at modern Ukrainian and European schools in the context of sustainable development. These objectives are: assimilation of scientific knowledge about the interconnection of nature, society and human activities; forming an understanding the multifaceted nature value to society in general and every individual in particular; mastering the standards of acceptable behavior in the environment etc. We proved that the most common method of implementing educational objectives of sustainable development strategy is training, such as individual (one-to-one) trainings, psychological, business training, specialized, awareness training, professional and many others. Training courses are aimed at an increasing self-understanding and understanding others; sensual understanding group processes, knowledge of local structures; the development of a set of behavioral skills. It was concluded that the leading goal of environmental European educational institutions is : the creation and development of the individual's creative and social activity ; the system of humanistic and moral values formation; the effective educational process providing. Social development and progress of the state's integration into the European and world information space increasingly requires consideration of the basic ideas of sustainable development.

Key words: environmental education, sustainable development, European educational institutions.

UDK 378.141

Janicka-Panek Teresa,
Wyższa Szkoła Biznesu i Nauk o Zdrowiu w Łodzi

EDUKACJA PATRIOTYCZNA I EUROPEJSKA ZADANIEM WSPÓŁCZESNEGO PEDAGOGA

Edukacja powinna przygotowywać jednostkę do życia w społeczeństwie demokratycznym przez umożliwienie wypełniania obowiązków i powinności obywatelskich, (...) oraz uczenie podstawowych zasad i wartości leżących u podstaw naszej społeczności, takich jak poszanowanie praw człowieka i demokracji, a także tolerancji i solidarności, które wynikają z lepszego zrozumienia i poznania innych (...).

Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy

Edukacja patriotyczna w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej

Wychowanie człowieka na patriotę jest procesem długotrwałym i zaczyna się już od najmłodszych lat, gdyż żywa wyobraźnia małego dziecka, duża wrażliwość emocjonalna,

zaciekawienie światem sprzyja kształtowaniu obrazu Ojczyzny, który pozostaje na całe życie. Od tego, jaki obraz Ojczyzny ukształtuje się w umyśle i sercu dziecka, zależeć będzie, czy wejdzie ono w dorosłe życie świadome swojej tożsamości narodowej, pełne przywiązania do kraju ojczystego i ludzi w nim żyjących, wrażliwe na sprawy i zmiany dokonujące się w Polsce.